

ZAKOŃCZENIE

Badania na stanowisku 3 w Ludwinowie przeprowadzone przez Fundację Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego, przy współpracy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, doprowadziły do odkrycia na rozległej przestrzeni bardzo licznych i bardzo zróżnicowanych reliktyw kulturowych z szerokiego odcinka dziejów obejmującego ponad 6,5 tys. lat. Tym samym rezultaty prezentowanych badań wyraźnie wpisują się w bogatą i zróżnicowaną przeszłość Kujaw (A. Cofta-Broniewska, A. Koško 2002).

Najstarsze źródła należy łączyć z osadnictwem kultur wstęgowych, z których na pierwszym planie należy wymienić przede wszystkim grupę brzesko-kujawską kultury lendzielskiej. Okryto relikty rozległej osady z trzema strefami obiektów związanymi z funkcjonowaniem domów trapezowatych. Zaobserwowano rozwój osady od fazy wczesnej do późnej, co obok zróżnicowania materiałów ceramicznych potwierdza seria dat C-14 w zakresie 4800–4000 cal BC. Po osadnictwie grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej obszar stanowiska został zajęty przez ludność kultury pucharów lejkowatych. Odkryte źródła wskazują przede wszystkim na długotrwałą działalność gospodarczą. Z osadów studni grupy radziejowskiej, po raz pierwszy w historii polskich badań młodszej epoki kamienia, wykonano analizę palinologiczną. Na jej podstawie można charakteryzować krajobraz okolic stanowiska oraz elementy gospodarki neolitycznej u schyłku IV tys. BC.

Z najmłodszą częścią neolitu wiążą się pozostałości osadnictwa ludności kultury amfor kulistych. Obok rozproszonych na większym obszarze reliktyw o charakterze gospodarczym, odkryto strefę sepulkralną. W jej zasięgu wystąpiły dwa groby ludzkie szkieletowe, oraz trzy pochówki bydłace, które na podstawie dat C-14 należy łączyć z klasycznym horyzontem tej kultury.

Z osadnictwem społeczności neolitycznych związany jest interesujący inwentarz wyrobów krzemiennych. Wśród nich dominują materiały należące do kultur wstęgowych, w tym przede wszystkim grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej. Z tą fazą zasiedlenia związany jest wyjątkowo duży import form wykonanych z krzemienia czekoladowego, który potwierdza wpływ ugrupowań lendzielsko-polgarskich na kształtowanie się krzemieniarstwa GB-K KL.

Wśród odkryć z epoki brązu należy wymieć przede wszystkim zbiorowy grób o charakterze rytualnym kultury trzcinieckiej. Pochówek ten zawierał szczątki przynajmniej sześciu osób, w postaci fragmentów częściowo nadpalonych szkieletów lub poddanych kremacji. Kolejną strefę sepulkralną, tym razem łączoną z późnym okresem halsztackim, odkryto w południowej części stanowiska. W jej obrębie wystąpił grób z kamienną konstrukcją zawierający w wyposażeniu grociki typu scytyjskiego, dwa mniej charakterystyczne groby ciałopalne jamowe oraz jeden grób popielnicowy. Charakter ich wyposażenia wpisuje omawianą strefę w kontekst innych odkryć z Kujaw zawierających elementy pochodzenia wschodniego i łączonych z migracją grup ludzkich pod wpływem najazdów scytyjskich w końcu VI w. p.n.e.

Do kolejnego odcinka czasu należą relikty kulturowego kompleksu pomorsko-kloszowego. Głównym odkryciem jest grób zbiorowy zawierający 29 popielnic, z pochówkami 36 osobników, o głównych cechach obrzędowości kultury pomorskiej. Jednak występujące w jego obrębie również elementy kultury grobów kloszowych wskazują na już rozpoczęty proces asymilacji społeczności obydwu ugrupo-

wań kulturowych, datowany na początek wczesnego okresu lateńskiego. Potwierdzają to także materiały z osadniczego zaplecza, należącego do kultury grobów kloszowych, z pojawiającymi się formami kultury pomorskiej.

Największy odkryty na stanowisku moduł kulturowo-przestrzenny reprezentuje rozległa osada kultury przeworskiej. W jej przebadanym zasięgu wystąpiła strefa mieszkalna z relikdami dziesięciu dużych, naziemnych budynków słupowych o konstrukcji halowej i powierzchni przekraczającej ponad 100 m². Obok nich wystąpiły mniejsze, podobne założenia mieszkalne a także wiele innych słupowych konstrukcji naziemnych należących do zaplecza gospodarczego. Poza tym odnotowano inne formy obiektów gospodarczych w postaci licznych, zróżnicowanych jam, studnie a także relikty wapiennika. Głównym elementem organizującym przestrzeń osady był pusty plac, do którego przylegała strefa mieszkalna oraz wyodrębniona strefa gospodarcza. Charakter odkrytych reliktdów wyraźnie wpisuje osadę z Ludwinowa w reguły organizacji obowiązujące w osadnictwie tzw. Wolnej Germanii i stawia ją w rzędzie wyjątkowych stanowisk osadniczych kultury przeworskiej na ziemiach polskich. W obręb kompleksu osadniczego wchodziło także cmentarzysko, którego silnie zniszczone relikty w postaci redeponowanych warstw kulturowych odkryto, w odległości około 270 m od zabudowy osady. Liczne materiały ruchome, wsparte datowaniami C-14 potwierdzają funkcjonowanie osady przynajmniej od początku młodszego okresu rzymskiego (2 połowa II w. n.e.) po późny okres rzymski (IV w. n.e.), a może i dłuższe. Znaleziska z warstw cmentarzyskowych wskazują przede wszystkim na młodszy okres rzymski (*terra sigillata*), jednak istnieją przesłanki przemawiające za jego paralelnym rozwojem z osadą.

Najmłodszy odcinek chronologiczny wiąże się z okresem późnośredniowiecznym i okresem nowożytnym. Odkryto kilka skupisk obiektów, które można interpretować jako części większych, zagrodowych gospodarstw wiejskich, mających kontynuację poza obszarem badań. Początki zasiedlenia terenu stanowiska w późnym średniowieczu można wiązać z 2 połową XIV w., zaś apogeum rozwoju przypadają na wiek XV a schyłek na wiek XVI.